

Sag T-203/01

Manufacture française des pneumatiques Michelin mod Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber

»Artikel 82 EF — rabatsystemer — misbrug«

Rettens dom (Tredje Afdeling) af 30. september 2003 . . . . . II - 4082

Sammendrag af dom

1. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — begreb — objektivt begreb, som omfatter den adfærd, der kan påvirke markedsstrukturen, og som hindrer opretholdelsen eller udviklingen af konkurrencen — forpligtelser, som påhviler den dominerende virksomhed — forbud mod at konkurrere ved hjælp af andre midler end de udbudte ydelser*

(Art. 82 EF)

2. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — rabat, som har en markedsafskærmende virkning — loyalitetsrabat — afgrænsning af misbrugsbegrebet*
(Art. 82 EF)

3. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — kvantumsrabat — lovlighed — betingelser — rabatsystemets karakter af misbrug — bedømmelseskriterier*
(Art. 82 EF)

4. *Konkurrence — administrativ procedure — meddelelse af klagepunkter — nødvendigt indhold*

5. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — kvantumsrabat med loyalitets-skabende virkning — rabat, som ydes årligt, som udgør en procentdel af den samlede omsætning med kunden igennem det forløbne år, og som stiger progressivt og betydeligt med nævnte omsætning*
(Art. 82 EF)

6. *Konkurrence — administrativ procedure — overholdelse af retten til kontradiktion — aktindsigt — grænser — forpligtelse til at oplyse den markedsdominerende virksomhed om identiteten på de af virksomhedens kunder, der har samarbejdet i undersøgelsen — foreligger ikke*

7. *Konkurrence — administrativ procedure — kommissionsbeslutning, der fastslår en overtrædelse — udelukkelse af bevismateriale, der ikke er fremsendt til parterne — følger — ikke muligt at anvende disse dokumenter som bevis for et klagepunkt*

8. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — bonussystem, som i vidt omfang beror på den markedsdominerende virksomheds subjektive vurdering — bonus uden objektiv økonomisk begrundelse*
(Art. 82 EF)

9. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — dækproducent — kontrakter, som yder rabat til forhandlere, der forpligter sig til systematisk at vulkanisere dæk-karkasserne hos denne virksomhed — betingelse med virkning som koblingssalg — lovligt i henhold til national ret — irrelevant — fællesskabsrettens forrang*
(Art. 82 EF)

10. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — forpligtelser pålagt forhandlerne af den markedsdominerende virksomheds produkter til gengæld for økonomiske fordele — forpligtelser, som tilsigter at eliminere konkurrencen fra de øvrige producenter*
(Art. 82 EF)
11. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — forpligtelser vedrørende information og kontrol, som ikke er objektivt berettigede, og som er pålagt forhandlerne af den markedsdominerende virksomheds produkter til gengæld for økonomiske fordele — anvendelse af forordning nr. 4087/88, som gør det muligt at fastsætte informationsforpligtelser i forbindelse med franchiseaftaler — ikke omfattet*
(Art. 82 EF; Kommissionens forordning nr. 4087/88, art. 3, stk. 2)
12. *Konkurrence — dominerende stilling — misbrug — begreb — adfærd, som enten har til virkning eller til formål at hindre opretholdelsen eller udviklingen af konkurrencen*
(Art. 82 EF)
13. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — forhøjelse af det generelle bødeniveau — tilladt — betingelser — begrundelsespligt — foreligger ikke*
(Rådets forordning nr. 17, art. 15, stk. 2; Kommissionens meddelelse 98/C 9/03)
14. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — kriterier — bøde, der sanktionerer misbrug af en dominerende stilling — bedømmelse af overtrædelsens grovhed — hensyntagen til misbrugets karakter og formål og ikke til dets konkrete virkninger*
(Rådets forordning nr. 17, art. 15, stk. 2)
15. *Konkurrence — bøder — flere overtrædelser — pålæggelse af en samlet bøde — tilladt — Kommissionens forpligtelse til at individualisere de forskellige misbrug — foreligger ikke*
(Rådets forordning nr. 17, art. 15, stk. 2)
16. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — kriterier — overtrædelsens varighed — hensyntagen til varigheden som sådan, uafhængigt af dennes konsekvenser for den tilføjede skade — tilladt*
(Rådets forordning nr. 17, art. 15, stk. 2)

17. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — kriterier — overtrædelsernes grovhed — skærpende omstændigheder — recidiv — begreb*
(Kommissionens meddelelse 98/C 9/03)
18. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — kriterier — overtrædelsernes grovhed — skærpende omstændigheder — recidiv — ens overtrædelser begået efter hinanden af to datterselskaber i samme moderselskab*
19. *Konkurrence — bøder — størrelse — fastsættelse — kriterier — overtrædelsernes grovhed — skærpende omstændigheder — forhøjelse af den tillægssats, som tidligere blev anvendt ved recidiv — reduktion af den nedsættelse, der tidligere blev anvendt ved visse formildende omstændigheder — tilladt*
(Rådets forordning nr. 17, art. 15, stk. 2; Kommissionens meddelelse 98/C 9/03)

1. Begrebet »misbrug« er et objektivt begreb, som omfatter en af en markedsdominerende virksomhed udvist adfærd, der efter sin art kan påvirke strukturen på et marked, hvor konkurrencen netop som følge af den pågældende virksomheds tilstedeværelse allerede er afsvækket, og som hindrer opretholdelsen af den endnu bestående konkurrence på markedet eller udviklingen af denne konkurrence som følge af, at der tages andre midler i brug end i den normale konkurrence om afsætning af varer og tjenesteydelser, der udspiller sig på grundlag af de erhvervsdrivendes ydelser. Det følger heraf, at ikke enhver form for priskonkurrence pr. definition kan anses for lovlig, og at en markedsdominerende virksomhed således ikke må konkurrere ved hjælp af andre midler end de udbudte ydelser.

ikke i sig selv er ensbetydende med en kritik af vedkommende virksomhed, er denne virksomhed dog, uafhængigt af årsagerne til denne stilling, særligt forpligtet til ikke ved sin adfærd at skade en effektiv og ufordrejet konkurrence på fællesmarkedet. Tilsvarende gælder, at selv om en dominerende stilling ikke afskærer en virksomhed, der har denne stilling, fra at beskytte sine egne handelsmæssige interesser, når disse trues, og selv om denne virksomhed har ret til i rimeligt omfang at udføre de handlinger, den skønner fornødne med henblik på at beskytte sine interesser, kan man dog ikke anerkende sådanne former for adfærd, når de har til formål at styrke denne dominerende stilling og misbruge den.

Selv om konstateringen af, at der foreligger en dominerende stilling, altså

(jf. præmis 54, 55 og 97)

2. Et rabatsystem, som har en markedsafskærmende virkning, anses for stridende mod artikel 82 EF, såfremt systemet anvendes af en virksomhed, der indtager en dominerende stilling.

Dette er tilfældet med en loyalitetsrabat, der gives til kunderne af en virksomhed, der indtager en dominerende stilling, som modydelse for, at disse forpligter sig til udelukkende eller næsten udelukkende at få forsyninger fra denne virksomhed. Denne rabat har selv i det tilfælde, hvor den ikke er diskriminerende, i kraft af de økonomiske fordele til formål at hindre, at disse kunder handler med konkurrerende producenter til den virksomhed, der indtager en dominerende stilling.

(jf. præmis 56, 57 og 65)

3. Systemer med kvantumrabatter, som anvendes af en markedsdominerende virksomhed, og som udelukkende er knyttet til de hos denne indkøbte mængder, medfører normalt ikke en afskærmning af markedet i strid med artikel 82 EF. Såfremt en stigning i den mængde, som virksomheden leverer, medfører lavere omkostninger for virksomheden, er denne således berettiget til at give sine kunder fordel heraf ved en mere fordelagtig prissætning.

Det følger heraf, at et rabatsystem, hvor rabattens størrelse stiger i takt med de købte mængder hos den markedsdominerende virksomhed, ikke er i strid med artikel 82 EF, medmindre de kriterier og regler, hvorefter rabatten ydes, ikke har nogen økonomisk berettigelse, men har til formål at hindre, at kunder foretager indkøb hos konkurrerende producenter, f.eks. loyalitets- og målrabatter.

Ved afgørelsen af, om et rabatsystem er udtryk for misbrug, skal samtlige omstændigheder tages i betragtning, herunder navnlig de kriterier og regler, hvorefter rabatten blev ydet, og det må undersøges, om rabatten ved at udgøre en fordel, som ikke kan retfærdiggøres af en økonomisk modydelse, har fjernet eller begrænset køberens mulighed for frit at vælge sine leverandører, har hindret konkurrenternes adgang til markedet, om rabatgiver herved over for sine handelspartnere har anvendt ulige vilkår for ydelser af samme værdi, eller har styrket sin dominerende stilling gennem en fordrejning af konkurrencen.

(jf. præmis 58-60 og 62)

4. Meddelelsen af klagepunkter skal være formuleret i vendinger, der, selv om de er kortfattede, er tilstrækkelig klare til,

at parterne reelt kan forstå, hvilken adfærd Kommissionen lægger dem til last. Kun såfremt dette er tilfældet, har meddelelsen af klagepunkter opfyldt sin rolle i henhold til fællesskabsreglerne, nemlig at give virksomhederne og sammenslutningerne af virksomheder alle de oplysninger, der er nødvendige, for at de kan forsvare sig effektivt, før Kommissionen vedtager en endelig beslutning.

(jf. præmis 77)

5. Et kvantumrabatsystem, som en leverandør anvender over for sine kunder, og som indeholder en betydelig forskel i rabatten mellem de nedre og de øvre satstrin, som er karakteriseret ved en referenceperiode på et år og en fastlæggelse af rabatten på baggrund af den samlede omsætning inden for referenceperioden, besidder kendetegnene for et loyalitetsskabende rabatsystem derved, at det indebærer et stærkt incitament til at få forsyninger fra nævnte leverandør.

(jf. præmis 95)

6. I forbindelse med en procedure, som har til formål at fastslå misbrug af en dominerende stilling, er Kommissionen nødt til at tage hensyn til risikoen for, at den berørte virksomhed træffer gengældelsesforanstaltninger over for sine kunder, som har samarbejdet i undersøgelsen. Henset til denne risiko kan Kommissionen undlade at oplyse denne om identiteten på disse virksomheder og udelukkende fremsende et skema til denne, som i anonymiseret form gengiver svarene på de begæringer om oplysninger, som Kommissionen har tilsendt disse virksomheder. Herefter overholder Kommissionen ved i forbindelse med den administrative procedure at udarbejde en ikke-fortrolig version af svarene på den ene side kravet om at beskytte fortrolige oplysninger og på den anden side det retskrav, modtageren af en meddelelse af klagepunkter har til at få adgang til alle sagens akter.

(jf. præmis 124 og 125)

7. Dokumenter, som af Kommissionen er anvendt imod den berørte virksomhed, men som denne ikke havde adgang til under den administrative procedure, må udelukkes som beviser for en overtrædelse af konkurrencereglerne. Denne udelukkelse fører til en annullation af den beslutning, som fastslår overtrædelsen, såfremt denne vedrører et klagepunkt, som kun kan bevises

med henvisning til selve disse dokumenter.

(jf. præmis 129)

8. En markedsdominerende virksomheds bonustildeling bør ikke anses for misbrug i artikel 82 EF's forstand, når den beror på en objektiv økonomisk begrundelse. Det følger heraf, at en markedsdominerende virksomheds bonussystem, som tildeler denne virksomhed en ikke-ubetydelig margin med hensyn til efter et frit skøn at tildele sine kunder bonus, skal anses for urimelig og for et misbrug i henhold til artikel 82 EF. Grundet den subjektive vurdering af opfyldelsen af betingelserne, som giver ret til bonussen, er kunderne nemlig i en usikker situation og kan i almindelighed ikke med vished forudse, hvilken bonussats de kan opnå.

(jf. præmis 140 og 141)

9. Den omstændighed, at en dækproducent med en markedsdominerende stilling yder en rabat til forhandlerne af virksomhedens produkter, såfremt de

forpligter sig til systematisk at vulkanisere dennes dækkarkasser hos virksomheden, udgør misbrug som omhandlet i artikel 82 EF. Ved denne rabat anvender den markedsdominerende virksomhed således sin økonomiske styrke på dækmarkedet i almindelighed og på markedet for nye dæk i særdeleshed som løftestang for at sikre, at forhandlerne vælger virksomheden som vulkanisør. Virksomheden påtvinger således en betingelse med virkning som ulovligt koblingssalg, der er forbudt i henhold til artikel 82 EF.

I den forbindelse er det ikke af betydning, at en sådan betingelse er i overensstemmelse med gældende national ret, henset til fællesskabsrettens forrang på området og artikel 82 EF's direkte virkning.

(jf. præmis 163 og 166)

10. Der er tale om misbrug i artikel 82 EF's forstand, når en markedsdominerende virksomhed forpligter sig til at yde finansiel bistand til forhandlerne af virksomhedens produkter samtidig med, at den til gengæld herfor kræver, at disse virksomheder skal promovere virksomhedens produkter, skal holde på den spontane efterspørgsel efter virksomhedens produkter og skal have

et tilstrækkeligt lager til øjeblikkeligt at imødekomme denne efterspørgsel. Alle disse betingelser sigter således på at eliminere konkurrencen for andre fabrikanter ved at konsolidere virksomhedens position på markedet.

(jf. præmis 208 og 210)

11. De forpligtelser, som en markedsdominerende virksomhed til gengæld for at yde finansiel bistand til forhandlerne af virksomhedens produkter pålægger disse med hensyn til at fremsende forskellige oplysninger til denne, såsom budgetter, omsætnings- og servicestatisikker samt oplysninger om ejerandele, og med hensyn til at tillade denne at foretage revision på salgsstederne for at sikre overholdelsen af de indsatsområder, der var aftalt med de samme forhandlere, giver anledning til misbrug, hvis de ikke er objektivt berettigede.

Disse forpligtelser må i særdeleshed anses for at være misbrug, såfremt de er udtryk for den markedsdominerende virksomheds ønske om at kontrollere distributionen af virksomhedens produkter yderligere, at indhente informationer om markedet, som ikke er offentligt tilgængelige, og som er værdifulde for virksomhedens egen markedsstrategi, samt at styrke forhandlerens afhængighed af virksomheden.

Desuden overstiger sådanne informationsforpligtelser betydeligt de forpligtelser, som kan pålægges i forbindelse med franchiseaftaler henhold til forordning nr. 4087/88 og navnlig i henhold til forordningens artikel 3, stk. 2, der under alle omstændigheder henhører under anvendelsesområdet for artikel 81, stk. 1, EF, og således er uden betydning for vurderingen af, hvorvidt de forpligtelser, som en markedsdominerende virksomhed har pålagt sine egne kunder, er forenelige med artikel 82 EF.

(jf. præmis 21, 215-217 og 219)

12. Til fastlæggelse af, om artikel 82 EF er blevet overtrådt, er det tilstrækkeligt at bevise, at en dominerende virksomheds misbrug har til hensigt at begrænse konkurrencen, eller med andre ord, at adfærden er egnet til at have denne virkning. Det følger heraf, at ved anvendelsen af denne artikel falder bevisførelsen for det konkurrencebegrænsende formål med og for den konkurrencebegrænsende virkning af et misbrug sammen. Hvis det er bevist, at en markedsdominerende virksomheds adfærd har til formål at begrænse konkurrencen, vil denne adfærd ligeledes være egnet til at have denne virkning. Når en virksomhed faktisk gennemfører en praksis med henblik på

at begrænse konkurrencen, er det således ikke tilstrækkeligt til at udelukke den fra artikel 82 EF's anvendelsesområde, at det ønskede resultat ikke blev opnået.

(jf. præmis 239, 241 og 245)

13. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden og anvendt en bestemt bødetillægssats på grund af overtrædelsens varighed, kan ikke berøve den muligheden for at forhøje dette niveau samt bødetillægssatsen inden for de i forordning nr. 17 og retningslinjerne angivne rammer vedrørende beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten, som den har fastsat, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Fællesskabets konkurrencepolitik. Det er bl.a. muligt for Kommissionen at hæve bødeniveauet med henblik på at forstærke bødens afskrækkende virkning.

Kommissionens tidligere beslutningspraksis kan således ikke i sig selv bruges som retlig ramme ved fastsættelse af bøderne på konkurrenceområdet, eftersom denne ramme alene er

fastlagt i forordning nr. 17 og i de nævnte retningslinjer.

Under disse omstændigheder er Kommissionen heller ikke forpligtet til i en beslutning, som pålægger en bøde for tilsidesættelse af konkurrencereglerne, at begrunde, hvorfor det fastsatte udgangspunktet for beregningen af bøden ikke er identisk med det, der er fastsat i en foregående beslutning, der konstaterer den samme tilsidesættelse begået af en anden virksomhed.

(jf. præmis 254, 255 og 277)

14. Ved fastsættelsen af den bøde, der pålægges for misbrug af en dominerende stilling, har Kommissionen ret til at fastlægge grovheden af denne overtrædelse udelukkende med henvisning til dennes karakter og formål, uden at tage hensyn til de konkrete virkninger af misbruget, idet førstnævnte i den forbindelse kan have større betydning end sidstnævnte. Kommissionen er navnlig ikke forpligtet til at foretage en undersøgelse af udviklingen i den pågældende virksomheds markedsandele og salgspriser.

(jf. præmis 258 og 259)

15. I en beslutning, hvori der konstateres flere overtrædelser af konkurrencereglerne begået af den samme virksomhed, har Kommissionen ret til at pålægge én samlet bøde for samtlige overtrædelser, idet den samlede bøde således kan omfatte det samlede antal overtrædelser, som tilsammen dækker en vis periode. I den forbindelse skal Kommissionen ikke i begrundelserne til beslutningen specificere, hvordan den har vægtet hvert af de kritiserede misbrug ved beregningen af bøden.

(jf. præmis 265 og 267)

16. En forhøjelse af den bøde, som Kommissionen har pålagt med henblik på at sanktionere en overtrædelse af konkurrencereglerne på grund af dennes varighed, er ikke begrænset til tilfælde, hvor der foreligger en direkte forbindelse mellem varigheden og den skade, som er blevet tilføjet de ved disse regler tilstræbte fællesskabsformål.

(jf. præmis 278)

17. Begrebet recidiv, som fremgår af Kommissionens retningslinjer for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten i forbindelse

med de skærpende omstændigheder, skal forstås som omfattende de tilfælde, hvor den samme virksomhed, efter at være blevet straffet for en overtrædelse, begår en ny, lignende overtrædelse.

(jf. præmis 284)

18. Eftersom fællesskabskonkurrenceretten tillader, at forskellige selskaber, som indgår i samme gruppe, udgør en økonomisk enhed, og således anses for én virksomhed i artikel 81 EF's og 82 EF's forstand, såfremt de berørte selskaber ikke frit bestemmer deres adfærd på markedet, med den konsekvens, at Kommissionen kan pålægge moderselskabet en bøde for den praksis, der udvises af selskaberne i gruppen, kan Kommissionen med rette vurdere, at den står over for et tilfælde af recidiv, når et af moderselskabets datterselskaber begår en overtrædelse af samme type som den, et af de øvrige datterselskaber tidligere er blevet dømt for.

(jf. præmis 290)

19. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere ved skærpende omstændigheder som tilbagefald (recidiv) har

anvendt en vis tillægssats på bøderne, kan ikke berøve den mulighed for at forhøje denne sats inden for de af denne fastsatte grænser i forordning nr. 17 og i retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten, såfremt dette viser sig at være nødvendigt for at sikre gennemførelsen af den fællesskabsretlige konkurrencepolitik. Dels kan Kommissionens tidligere beslutningspraksis nemlig ikke i sig selv bruges som retlig ramme for fastsættelse af bøderne på konkurrenceområdet, eftersom denne ramme alene fastlægges i forordning nr. 17 og i nævnte retningslinjer, dels skal Kommissionen ved fastlæggelsen af bødebøbet påse, at dens sanktion er af afskrækkende karakter. Navnlig tilbagefald retfærdiggør en betydelig forhø-

jelse af bødens grundbeløb, eftersom tilbagefald udgør beviset for, at den tidligere pålagte sanktion ikke var tilstrækkelig afskrækkende.

Det forhold, at Kommissionen i sin tidligere beslutningspraksis har anset bestemte forhold for at udgøre formildende omstændigheder, som gav anledning til en betydelig nedsættelse af bøden eller til indstilling af proceduren, indebærer ligeledes ikke, at den er forpligtet til altid at anlægge samme vurdering vedrørende disse forhold.

(jf. præmis 292, 293 og 298)